

ΙΣΤΟΡΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ
ΣΧΕΤΙΚΑ ΜΕ ΤΟΝ ΙΩΑΝΝΗ ΦΙΛΟΠΟΝΟΥ
ΠΟΥ ΣΧΕΤΙΖΟΝΤΑΙ ΜΕ ΤΗΝ ΠΡΑΓΜΑΤΕΙΑ
ΜΕ ΤΗΝ ΟΠΟΙΑ ΚΑΤΑΠΙΑΝΟΜΑΣΤΕ

Ο Ιωάννης Φιλόπονος, όπως προαναφέραμε, ήταν ένας φιλόσοφος Χριστιανός και ταυτόχρονα νεοπλατωνικός. Υπήρξε μαθητής του Αμμωνίου (ο οποίος υπήρξε μαθητής του Πρόκλου) και έτσι είχε γνωρίσει και βιώσει βαθύτατα τη νεοπλατωνική παράδοση.⁴⁵ Μέσω των έργων του αναπαριστά την κρίσιμη αυτή εποχή για το Χριστιανικό δόγμα και για τη στροφή του Νεοπλατωνισμού προς τον Χριστιανισμό. Κατά την περίοδο αυτή πλείστα δογματικά σημεία της Χριστιανικής διδασκαλίας δεν είχαν ακόμη σαφώς καθορισθεί (ιδιαιτέρως εκείνα που εσχετίζοντο με την αντίληψη της ψυχής). Ο «Ωριγενισμός» (παρότι είχε ήδη καταδικασθεί επίσημα από τον Πατριάρχη Θεόφιλο Αλεξανδρείας το 400 μ.Χ.) θα καταδικασθεί εκ νέου στη Σύνοδο της Κωνσταντινούπολης το 543 και το 553 διαδοχικά, διότι πλείστοι χριστιανοί έδειχναν εμμονή ως προς τα δόγματα που υπεστήριζε. Οι «Ωριγενιστές» πίστευαν ότι οι ανθρώπινες ψυχές προϋπήρχαν πριν την έλευσή τους στον κόσμο της γέννησης, ότι λόγω αμέλειας απομακρύνθηκαν από τη «θεωρία» του Θεού και ότι εστάλησαν σε σώματα προκειμένου να τιμωρηθούν για τον απογαλακτισμό τους. Υπεστήριζαν δε ότι η ψυχή, κατά την κάθοδό της από τον ουρανό στη γη, ενεδύετο με ένα πνευματικό σώμα. Η σύνοδος της Κωνσταντινούπολης ανέλα-

45. R. Sorabji, "John Philoponus", *Philoponus and the rejection of Aristotelian Science*, ed. R. Sorabji, Londres 1987, σελ. 1-40, H. D. Saffrey, "Le chrétien Jean Philopon et la survivance de l'école d'Alexandrie au Ve siècle", *Revue des Etudes Grecques* 67, 1954, σελ. 403-404.

βε λοιπόν να διαλευκάνει αυτό το δογματικό σημείο της Χριστιανικής διδασκαλίας και όρισε ότι η ανθρώπινη ψυχή δημιουργείται από τον Θεό τη στιγμή της δημιουργίας του εκάστοτε ανθρώπου. Εντούτοις, ο Ιωάννης Φιλόπονος (όπως και πλείστοι άλλοι χριστιανοί νεοπλατωνικοί φιλόσοφοι όπως ο Συνέσιος)⁴⁶ ανέπτυξε στα γραπτά κείμενά του τη νεοπλατωνική διδασκαλία σχετικά με την ψυχή.⁴⁷

Η προσωπική *Περί Ψυχῆς* διδασκαλία του Ιωάννη Φιλοπόνου δεν είναι εύκολο να καταστεί διακριτή μέσα από τα δύο πρώτα βιβλία του εν λόγω *Περί Ψυχῆς* υπομνήματος, καθώς τίθεται το ερώτημα εάν και κατά πόσον πρόκειται για προσωπικές απόψεις του ή αν αναπαράγει τις διδασκαλίες του Αμμωνίου, δηλαδή του διδασκάλου του και των προγενέστερων εκείνου υπομνηματιστών της πραγματείας αυτής. Θα σημειώναμε πως ο τίτλος του υπομνήματός του υποδεικνύει ότι ο Φιλόπονος κατέγραψε τις προσωπικές σημειώσεις του εκ των μαθημάτων του Αμμωνίου που παρακολουθούσε (ή αυτές κάποιου από τους συμμαθητές του) και ότι σε αυτές προσέθεσε ορισμένες προσωπικές παρατηρήσεις του.⁴⁸

Εντούτοις, σύμφωνα με την άποψη μας, αλλά και του G. Verbeke⁴⁹, ο πρόλογος αυτού του υπομνήματος περιέχει κατά συμπυκνωμένο και συστηματικό τρόπο τις κύριες ιδέες του Φιλοπόνου σχετικά με τον άνθρωπο. Και αυτές μάλιστα επαναλαμβάνονται στο 1^ο και το 2^ο βιβλίο κατά τη διεξαγωγή της ερμηνείας της Αριστοτελικής Πραγματείας. Τα δύο αυτά βιβλία εκδόθηκαν το 1897 στη συλλογή *Commentaria in Aristotelem Graeca XV*, ενώ τα διαδέχεται το 3^ο βιβλίο, το οποίο έως τώρα εθεωρείτο από πολλούς

46. H. I Marrou, "Synesius of Cyrene and the Alexandrian Neoplatonism", *The Conflict between Paganisme and Christianity in the fourth Century*, Oxford 1960, σελ. 126-150.

47. H. Chadwick, "Philoponus the Christian Theologian", εκδ. R. Sorabji, *Philoponus and the Rejection of Aristotelian Science*, Londres 1987, σελ. 41-56. Α. Σ. Κακαβελάκη, "The resurrected body will it be of flesh or spiritual? Theological-Philosophical discussions from the time of Apostle Paul, up to the sixth century A.D.", *Scrinium*, (Journal of Patrology, Critical Hagiography and Ecclesiastical History) vo. 11, 2015, σελ. 225-241.

48. Όπως φανερώνει και ο τίτλος του υπομνήματός του: "ΙΩΑΝΝΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΩΣ ΕΙΣ ΤΗΝ ΠΕΡΙ ΨΥΧΗΣ ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΟΥΣ ΣΧΟΛΙΑ ΚΑΙ ΑΠΟΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ ΕΚ ΤΩΝ ΣΥΝΟΥΣΙΩΝ ΑΜΜΩΝΙΟΥ ΤΟΥ ΕΡΜΕΙΟΥ ΜΕΤΑ ΤΙΝΩΝ ΙΔΙΩΝ ΕΠΙΣΤΑΣΕΩΝ".

49. G. VERBEKE, *Jean Philopon, Commentaire sur le De Anima d'Aristote*, traduction de G. Moerbeke, Louvain-Paris 1966, σελ. XXII.

σύγχρονους ερευνητές ότι δεν θα έπρεπε να αποδοθεί στον Φιλόπονο αλλά στον Στέφανο Αλεξανδρείας. Εμείς, μαζί με κάποιους άλλους, αρκετά λιγότερους από τους πρώτους, υποστηρίζουμε ότι έχει γραφτεί και αυτό από τον Ιωάννη Φιλόπονο, σε μία μεταγενέστερη όμως χρονική περίοδο από το αρχικό 3^ο βιβλίο.⁵⁰

Περαιτέρω, ο πρόλογος του εν λόγω υπομνήματος του Φιλοπόπου μας παρέχει μία περίληψη των γενικών ζητημάτων, τα οποία πραγματεύεται η αριστοτελική πραγματεία, ενώ παράλληλα παρουσιάζει και ορισμένες από τις προσωπικές απόψεις του Φιλοπόπου, όπου βέβαια, πολλές από αυτές δεν είναι συμβατές με τις απόψεις του ίδιου του Αριστοτέλη. Το υπόμνημα αυτό (συγκεκριμένα τα δύο πρώτα βιβλία του) ανήκει στην περίοδο, κατά την οποία ο Φιλόπονος ακολουθούσε πιστά τη διδασκαλία του Αμμωνίου, ο οποίος, ως σημειώσουμε στο σημείο αυτό, ακολουθούσε σε γενικές γραμμές τη διδασκαλία του Πρόκλου. Επιλέξαμε λοιπόν να μεταφράσουμε και να σχολιάσουμε αυτό το κείμενο προκειμένου να μπορέσουμε να παρουσιάσουμε μια γενική εικόνα σχετικά με το τι διαπραγματεύεται ο Φιλόπονος σε αυτό το υπόμνημα και ποια βασικά δόγματα υποστηρίζει σχετικά με την ψυχή, τα οποία, όπως θα δείξουμε, ανάγονται, ως επί το πλείστον, στον ίδιο τον Πρόκλο. Ας τονίσουμε λοιπόν ότι στο κείμενο αυτό ο Φιλόπονος παρουσιάζει πολλά από τα δόγματα τα σχετικά με την ψυχή που εμφανίζονται στα περισσότερα κείμενα του ύστερου νεοπλατωνισμού.

Τέλος, ας παρατηρήσουμε ότι μία μελέτη που να καταπιάνεται σε βάθος με τα *Περί Ψυχής* δόγματα και να βασίζεται κυρίως σε αρχαία κείμενα για τον σχολιασμό τους ήταν κάτι που έλλειπε παντελώς από την σύγχρονη έρευνα. Έως τώρα έχουν γίνει μόνο περιορισμένες μελέτες σχετικά με συγκεκριμένα *Περί ψυχής* νεοπλατωνικά δόγματα κυρίως από τον H. Blumenthal, την I. Hadot, τον C. Steel, P. Lautner... κ.α.⁵¹ Εμείς θεωρήσαμε προτιμότερο να ανατρέξουμε σε σύγχρονα ή λίγο προγενέστερα του Ιωάννη Φιλοπόπου αρχαία κείμενα προκειμένου να βρούμε τις εξηγήσεις-αναλύσεις των δογμάτων, τα οποία υποστηρίζει ο ίδιος. Στο τελευταίο δε τμήμα του βιβλίου μας που αφιερώνουμε στην δευτερεύουσα βιβλιογραφία παραθέτουμε μόνο όσες μελέτες συμβουλευτήκαμε

50. Με το θέμα αυτό ασχολούμαστε στο τελευταίο κεφάλαιο αυτού του βιβλίου μας.

51. Βλέπε στο τέλος, την βιβλιογραφία μας.

για την συγγραφή του βιβλίου μας αυτού. Για μία εξαντλητική παρουσίαση της δευτερεύουσας βιβλιογραφίας επί του θέματος της *Περὶ ψυχῆς* πραγματείας του Φιλοπόνου, καθώς και των δογμάτων που απορρέουν από αυτήν, παραπέμπουμε τον αναγνώστη στην βιβλιογραφία που παραθέτει ο P. J. Van der Eijk, *Philoponus On Aristotle's "On the Soul 1.1-2"*, Ithaca, New York 2005, σελ. 145-161, και στη γενικότερη βιβλιογραφία που παραθέτει ο J. Sorabji, στο τέλος του βιβλίου του *Philoponus and the rejection of Aristotelian Science*, 2^η έκδοση, London 2010, σελ. 271-293.

ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ ΤΟΥ ΚΕΙΜΕΝΟΥ

